

**Запорізький національний університет
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА**

Символ свободи і незалежності

***До 25-річчя затвердження
Державного Герба України
Бібліографічний покажчик***

Запоріжжя 2017

Символ свободи і незалежності : До 25-річчя затвердження Державного Герба України : бібліогр. покажч. / уклад. : О. А Горбань, О. В. Левчук ; відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. – 2-е вид., перероб. та доповн. - Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – 15 с.

Укладачі: О. А. Горбань, О. В. Левчук
Відповідальна за випуск: Н. М. Чала

25 років тому – 19 лютого 1992 року Верховна Рада України затвердила Малий Державний Герб України у вигляді золотого тризуба на синьому полі. Тризуб, як знак Київської держави Володимира Великого, насамперед символізує безперервність тривалого історичного розвитку українського народу. Кольорове зображення Малого Герба відповідає національним кольорам – жовтому і синьому. В основу Герба покладено зображення тризуба, розроблене свого часу видатним українським художником В. Кричевським. Золотий тризуб розміщено на синьому п'ятикутному щиті, форма якого зумовлена загальним контуром тризуба.

З нагоди цієї знаменної дати наукова бібліотека ЗНУ підготувала бібліографічний покажчик публікацій з фонду наукової бібліотеки ЗНУ, присвячений історії становлення та утвердження Державного Герба України, до якого ввійшли статті з періодичних видань, наукових збірників, книги. В окремих тематичних розділах покажчика представлені публікації про історично-правову генезу української державної символіки, про походження тризуба як національного символу України, а також електронні ресурси інтернет-сайтів, де розміщено цікаві публікації, дослідження.

Бібліографічний покажчик створено на базі традиційних та електронного каталогів станом на 1.02.2017, місце зберігання джерел – фонди та електронні колекції наукової бібліотеки ЗНУ.

Законодавчі матеріали

1. Конституція України : прийнята на П'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. : із змінами, внесеними згідно із Законом України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV. – Харків : Фоліо, 2008. – 48 с.
2. Про Державний герб України : Постанова Верховної Ради України від 19 лютого 1992 р. № 2137-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 40. – Ст. 592.
3. Про державні символи України : Постанова Верховної Ради України від 3 вересня 1996 р. № 347 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 45. – Ст. 241-242.
4. Ухвала спільного засідання комісій Верховної Ради України щодо підтримки національної символіки як державної : від 12 грудня 1991 р. // Україна: антологія пам'яток державотворення Х-XX ст. : у 10 т. / упоряд., передм. та прим. В. Сергійчука. – К., 2009. – Т. 10 : Відродження й утвердження української державності (1987-2005 роки). – С. 341-342.
5. Питання щодо використання державних символів України : Указ Президента України від 09 лютого 2001 р. № 79/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 7. – С. 105.
6. Про деякі заходи щодо прискорення підготовки законопроекту про Державний Герб України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 17.01.2008 р. № 28/2008. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/28/2008>. – Назва з екрану.
7. Про деякі заходи щодо унормування питань опису, порядку використання і захисту державних символів України : Указ Президента України від 23 серпня 2014 р. № 667/2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 71. – С. 20.
8. Про затвердження плану заходів щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них у суспільстві : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 954-р // Урядовий кур'єр. – 2016. – 29 грудня (№ 247). – С. 12.

Священні символи української державності

9. Аксьоненко О. Державні символи України : усний журнал / О. Аксьоненко // Історія України. – 2004. – № 4. – С. 15-17.
10. Бердута М. З. З історії національної і державної символіки України / М. З. Бердута // Методичний вісник історичного факультету / відп. ред. М. З. Бердута. – Харків, 2007. – № 6. – С. 85-96. – (Історичний факультет. Методична серія).
11. Вакулюк П. Священні символи : [державності України] / П. Вакулюк // Лісовий і мисливський журнал. – 1996. – № 4. – С. 6-7.
12. Використання Державних символів країни // Символи держави. Нормативні документи про державні символи. Порядок використання державної символіки. Сценарії. Вірші. Афоризми : збірка метод. матеріалів патріот. спрямув. для практ. використ. в навч. закл., клубах, буд. культури / упоряд. М. А. Шконда. – Запоріжжя, 2008. – С. 9-14.

13. Герасименко В. Витоки та правила вживання державної символіки України / В. Герасименко // Освіта. – 1996. – 21 серпня. – С. 4-5.
14. Герасименко В. Державна символіка: усвідомте значення / В. Герасименко // Освіта. – 2015. – 4-9 липня (№ 28-29). – С. 5.
15. Гломозда К. Українська національна символіка: походження, традиції, доля [Електронний ресурс] / К. Гломозда, О. Павловський. – К., 1989. – 35 с.– Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi52/0040032.pdf>. - Назва з екрану.
16. Гломозда К. Ю. Історичні гербові відзнаки та прапорові барви України : [українська національна символіка: походження, традиції і доля] / К. Ю. Гломозда, Д. Б. Яневський // Минуле України: відновленні сторінки. – К., 1991. – С. 26-61.
17. Гломозда К. Е. Украинская национально-государственная символика: особенности исторической традиции / К. Е. Гломозда, Д. Б. Яневский // Философская и социологическая мысль. – 1990. – № 1. – С. 97-106 ; № 2. – С. 110-118 ; № 3. – С. 111-119.
18. Головченко В. Державна символіка / В. Головченко // Мала енциклопедія етнодержавознавства / відп. ред. редкол. Ю. І. Римаренко. – К., 1996. – С. 460-461.
19. Головченко В. Державна символіка потребує захисту : [історія державних символів України] / В. Головченко, А. Потьомкін // Юридичний вісник України . – 2005. – № 40. – С. 15.
20. Головченко В. Державна символіка: використання і захист / В. Головченко, А. Потьомкін // Юридичний вісник України. – 2006. – № 18. – С. 5.
21. Головченко В. Історико-правова генеза державної символіки України / В. Головченко, А. Потьомкін // Віче. – 2009. – № 8. – С. 8-11.
22. Гречило А. Б. Герб / А. Б. Гречило // Енциклопедія Сучасної України / голов. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, О. М. Романів [та ін.]. – К., 2006. – Т. 5 : (Вод–Гн). – С. 550.
23. Гречило А. Утвердження українських національно-державних символів у 1917-1920 рр. / А. Гречило // Військово-історичний альманах. – 2013. – № 1-2. – С. 47-61.
24. Історія української національної та регіональної символіки // Іменем закону. – 1995. – № 33. – С. 12-13.
25. Кальченко С. До питання про державні символи України / С. Кальченко // Юридична газета. – 2006. – № 17. – С. 7.
26. Капелюшний В. П. Державні символи України / В. П. Капелюшний // Енциклопедія Сучасної України / голов. редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. – К., 2007. – Т. 7 : (Г-Ді). – С. 464-465.
27. Капелюшний В. Утвердження державної символіки в роки Української революції / В. Капелюшний // Історія України. – 2004. – № 21-22. – С. 10-19.
28. Кириченко Ю. В. Обов'язок шанувати державні символи: деякі питання щодо його конституційного закріплення / Ю. В. Кириченко // Вісник Запорізького національного університету. Серія : Юридичні науки : зб. наук. праць / голов. ред. Т. О. Коломoeць. – Запоріжжя, 2012. – № 2, ч. 2. – С. 34-38. – Бібліогр.: 12 назв.

29. Короткі відомості про державну символіку // Символи держави. Нормативні документи про державні символи. Порядок використання державної символіки. Сценарії. Вірші. Афоризми : збірка метод. матеріалів патріот. спрямув. для практ. використ. в навч. закл., клубах, буд. культури / упоряд. М. А. Шконда. – Запоріжжя, 2008. – С. 14-16.
30. Кравчук Л. Доповідна завідуючого ідеологічним відділом ЦК КПУ Леоніда Кравчука щодо вивчення й обговорення проблем національної символіки (3 червня 1989 р.) / Л. Кравчук // Україна: антологія пам'яток державотворення Х-XX ст. : у 10 т. / упоряд., передм. та прим. В. Сергійчука. – К., 2009. – Т. 10 : Відродження й утвердження української державності (1987–2005 роки). – С. 79-81.
31. Кучерук О. С. Державна символіка / О. С. Кучерук // Рідна школа. – 1993. – № 6. – С. 23-28.
32. Лозко Г. Українські символи та священні знаки / Г. Лозко // Українські символи / М. Дмитренко, Л. Іваннікова, Г. Лозко [та ін.] ; за ред. М. К. Дмитренка. – К., 1994. – С. 5-16.
33. Лукінюк М. Міф про "петлюрівськість" української національної символіки / М. Лукінюк // Військо України. – 2001. – № 1-2. – С. 36-37.
34. Мандрика М. Державні символи України / М. Мандрика // Наука і суспільство. – 2002. – № 5-6. – С. 20-25.
35. Мартинюк М. В. Витоки державної символіки України / М. В. Мартинюк // Позакласний час. – 2002. – № 22. – С. 10-11 (Вкл.).
36. Мицик В. Образ світу : [витоки української національної символіки] / В. Мицик // Українська культура. – 1994. – № 11-12. – С. 36-38.
37. Нащадки Святої Трійці. Генеза української державної символіки в дослідженні Олексія Братка-Кутинського. – К. : Білий птах, 1992. – 85 с. – (Історія. Нація. Культура).
38. Новак І. Дотримання протокольних норм використання державної символіки в Україні / І. Новак // Людина і політика. – 2003. – № 3. – С. 115-119.
39. О государственных символах Украины / Юридический вестник. – 1997. – № 3. – С. 63.
40. Отрошко Л. Природна вмотивованість української символіки / Л. Отрошко // Українознавство. – 2011. – № 4. – С. 223-230. – Бібліогр.: с. 229-230.
41. Пепа В. Джерела національної символіки / В. Пепа // Молодь України. – 1991. – 25 червня.
42. Про створення української національної символіки у роки визвольної боротьби (1917-1920 рр.) : документи та матеріали // Український історичний журнал. – 1999. – № 4. – С. 115-121.
43. Рябов С. Г. Символіка державна / С. Г. Рябов // Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенко. – К., 2004. – С. 605.
44. Савчук Ю. Державні символи Батьківщини : Державний Прапор України, Великий і Малий Державні Герби України: історична традиція та сучасність; Державний Гімн України / Ю. Савчук // Світогляд. – 2007. – № 1 (3). – С. 4-11.

45. Саламаха К. Краса і велич символів держави : виховний захід / К. Саламаха // Сценарії. Державні свята та пам'ятні дати / упоряд. : Л. Черкаська, Л. Шелестова, Н. Чиренко, Н. Чернякова. – К., 2012. – С. 4-9. – (Б-ка "Шкільного світу". Історія України. Бібліотека).
46. Сафонова О. Ю. Конституційний зміст державних символів України / О. Ю. Сафонова // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 335-339.
47. Сергійчук В. І. Доля Української національної символіки / В. І. Сергійчук. – К. : Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с. – (Час і суспільство ; № 2).
48. Сергійчук В. І. Національна символіка України : наук.-худож. кн. : для серед. та ст. шк. віку / В. І. Сергійчук. – К. : Веселка, 1992. – 109 с.
49. Символи держави. Нормативні документи про державні символи. Порядок використання державної символіки. Сценарії. Вірші. Афоризми : збірка метод. матеріалів патріот. спрямув. для практич. використ. в навч. закл., клубах, буд. культури / упоряд. М. А. Шконда. – Запоріжжя : Акцент, 2008. – 100 с.
50. Символи України : [сценарій виховного заходу] // Символи держави. Нормативні документи про державні символи. Порядок використання державної символіки. Сценарії. Вірші. Афоризми : збірка метод. матеріалів патріот. спрямув. для практич. використ. в навч. закл., клубах, буд. культури / упоряд. М. А. Шконда. – Запоріжжя, 2008. – С. 53-63.
51. Символи України крізь віки – обереги держави та народу // Українське слово. – 2015. – 30 вер.-6 жовт. (№ 39). – С. 12-13.
52. Слабошпицький М. Національна символіка українського народу / М. Слабошпицький // З голосу нашої Клію. – К., 1993. – С. 5-11.
53. Слюсаревський М. Герб, гімн і прапор: 46% українців називають їх національними символами країни (у 2003-му – 37%) : [бесіда з директором Ін-ту соц. та політ. психології АПН України Миколою Слюсаревським про результати опитування "Україна-2009: національні символи, соціальна напруженість, електоральні виміри"] / М. Слюсаревський ; спілк. О. Миколук // День. – 2009. – 21 серпня (№ 147). – С. 9.
54. Совінська Н. Українська національна символіка в контексті історичної правди / Н. Совінська // Психологія і суспільство. – 2003. – № 2. – С. 4-11.
55. Сокульський А. Л. Національна символіка України / А. Л. Сокульський. – Запоріжжя : Інтербук, 1993. – 104 с.
56. Сорока С. К. Релігійне підґрунтя української національної символіки / С. К. Сорока // Трибуна. – 1994. – № 3. – С. 37-39.
57. Стецюк П. Б. Державні символи / П. Б. Стецюк // Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенко. – К., 2004. – С. 150-151.
58. Стецюк П. Б. Державні символи / П. Б. Стецюк, Ю. Я. Касяненко // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАНУ Ю. С. Шемшученка. – К., 2007. – С. 178-179.
59. Стецюк П. Державні символи України: конституційно-правова характеристика / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 6. – С. 103-115.

60. Стрілька Р. Українська національна символіка / Р. Стрілька // Все для вчителя. – 2004. – № 25-26. – С. 1-7.
61. Стрільчук Т. Національна символіка: без пересудів і догм / Т. Стрільчук // Культура і життя. – 1991. – № 14. – С. 6.
62. Супруненко В. Трисуття : (національні символи) / В. Супруненко // Народина : Витоки нації: символи, вірування, звичаї та побут українців / В. Супруненко. – Запоріжжя, 1993. – С. 9-11.
63. Ткаченко В. Національна символіка в контексті історії України / В. Ткаченко // Голос України. – 1991. – 5 червня. – С. 12-13.
64. Ткаченко В. Політичні маневри навколо національної символіки / В. Ткаченко // Голос України. – 1991. – 15 серпня.
65. Украина независимая. Рождение государства: формирование атрибутов государственности // История Украины : учеб. пособие для студ. неисторич. спец. рек. МОНУ / авт. кол. : Р. Д. Лях, В. И. Изюмов, С. Р. Лях [и др.]. – Донецк, 2004. – С. 358-359.
66. Українська національна символіка: історичне коріння : метод. рекомендації / підгот. О. І. Латун, В. Г. Ткаченко. – Запоріжжя : Комунар, 1990. – 16 с.
67. Утвердження незалежної України: запровадження атрибутів державності // Історія України : навч. посіб. рек. МОНУ / під ред. М. О. Скрипника. – К., 2003. – С. 286-287.
68. Чечнев Б. Про символіку і символ відродження України / Б. Чечнев // Віче. – 1996. – № 12. – С. 83-88.
69. Шаптала Н. До питання про конституційно-правове регулювання державних символів України / Н. Шаптала // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – № 2. – С. 110-117.
70. Штогрін О. С. Україно! Це твої символи! : сценарій виховного заходу / О. С. Штогрін // Кращі позакласні заходи з української мови та літератури / уклад. Є. І. Науменко. – Харків, 2012. – Вип. 1. – С. 12-23. – (Б-ка журналу "Вивчаємо українську мову та літературу" ; вип. 4 (101). Учитель року).
71. Щербина Т. П. Из истории украинской национально-государственной символики / Т. П. Щербина // Страницы истории Украины. – Запорожье, 1992. – Ч. 1. – С. 190-200.

Державний Герб – знак соборності України

72. Артимович Б. Герб України – знак єднання / Б. Артимович // Рятувальник. – 2001. – № 35. – С. 7.
73. Багринець В. Що означає герб України? / В. Багринець // Українське слово. – 1996. – 8 серпня. – С. 12.
74. Белов О. Герб України – символ віри й надії / О. Белов, Г. Шаповалов // Урядовий кур'єр. – 2007. – 5 квітня (№ 61). – С. 14.
75. Белов О. Герб України – які ідеї він містить у собі? / О. Белов, Г. Шаповалов // Дзеркало тижня. – 2012. – 3-9 березня (№ 8). – С. 15.

76. Белов О. Ф. Український герб – тризуб із хрестом : (до 90-річчя з дня проголошення державного герба УНР) / О. Ф. Белов, Г. І. Шаповалов // Музейний вісник : наук.-теорет. щорічник / відп. ред. Г. І. Шаповалов. – Запоріжжя, 2008. – Вип. 8. – С. 150-154. – Бібліогр. : с. 153-154.
77. Бушак С. Він створив Великий Герб України : [худ. О. Івахненко] / С. Бушак // Шлях перемоги. – 2001. – № 49. – С. 11.
78. Великий герб Української держави // Запорозька Січ. – 2009. – 22 серпня (№ 157). – С. 8.
79. Висоцький С. Яким був герб Київської Русі за часів Ярослава Мудрого? / С. Висоцький // Розбудова держава. – 1992. – № 3. – С. 41-44.
80. Власенко І. Великий Державний Герб / І. Власенко // Час. – 1997. – 4 січня. – С. 12.
81. Власенко І. Знак соборності України: проект Великого Державного Герба України / І. Власенко // Час. – 1997. – № 21. – С. 4.
82. Волга Л. Чому так важко народжується великий Державний Герб? : 23 квітня у Міністерстві культури і туризму відбулося засідання Комісії з підготовки та проведення конкурсу на кращий ескіз великого Державного Герба України // Урядовий кур'єр. – 2008. – 30 квітня (№ 80-81). – С. 4.
83. Герб // Довідник з історії України (А-Я) : посібник для серед. загальноосвіт. навч. закл. / ред. І. Підкова. – К, 2001. – С. 157-158.
84. Герб України, прийнятий Українською Центральною Радою // Рідна школа. – 1994. – № 3-4. – С. 74.
85. Гриненко А. Символ над усе : велич країни і монолітність нації залежать від того, як ми ставимося до Державного прапора та Державного герба / А. Гриненко // Україна молода. – 2014. – 14 серпня (№ 118). – С. 9.
86. Державний герб // Запорізька правда. – 1992. – 2 жовтня.
87. Державний герб України : [фрагмент стенограми засідання Верховної Ради України 19 лютого 1992 року та результати голосування] / передм. і публ. О. Кучерука // Пам'ять століть. Україна. – 2001. – № 2. – С. 90-103.
88. Дмитренко М. Великий герб нашої держави: історія / М. Дмитренко, Ю. Савчук // Українське слово. – 1997. – № 17. – С. 12.
89. Дмитрієнко М. Великий герб держави / М. Дмитрієнко, Ю. Савчук // Культура і життя. – 2009. – 18-24 вересня (№ 37). – С. 1, 9 ; 25 вересня-1 жовтня (№ 38). – С. 15-16.
90. Дмитрієнко М. Великий герб нашої держави / М. Дмитрієнко, Ю. Савчук // Військово-історичний альманах. – 2001. – Річник II, ч. 1 (2). – С. 104-109.
91. Дмитрієнко М. Великий державний герб – символ соборності України / М. Дмитрієнко, Ю. Савчук // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2000. – № 39. – С. 1-2.
92. Зайцев Б. П. Герб: его роль в истории / Б. П. Зайцев, Б. К. Мигаль // Университеты. – 2010. – № 3 (42). – С. 18-27.
93. Затверджено Урядом : Герб і Гімн України // Урядовий кур'єр. – 2000. – 16 червня. – С. 4.

94. Історія Державного Герба України і патріотичне виховання молоді : (з досвіду Запорізького краєзнавчого музею) / Г. І. Шаповалов, В. В. Водопр'ян, Є. А. Косько, Є. Д. Ларін // Соціальне програмування патріотичного виховання молоді : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з питань патріотичного виховання молоді, 23 - 24 листопада 2011 року, м. Запоріжжя / редкол. : Н. Ф. Власова, І. В. Зубко, О. К. Клемешин [та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – С. 533-538.
95. Кампо В. М. Герб / В. М. Кампо, П. Б. Стецюк, Ю. Я. Касяненко // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАНУ Ю. С. Шемшученка. – К., 2007. – С. 129.
96. Кампо В. М. Герб державний / В. М. Кампо // Юридична енциклопедія : в 6 т. / голов. ред. Ю. С. Шемшученко. – К., 1998. – Т. 1. : А-Г. – С. 577-578.
97. Кузьмук О. Герб і доля / О. Кузьмук // Українське слово. – 1997. – 18 вересня. – С. 13.
98. Кулик О. До ескізу Великого Державного Герба України / О. Кулик // Урядовий кур'єр. – 1999. – 13 лютого (№ 28). – С. 6-7.
99. Лавренюк С. Затверджено проект великого герба України : [засідання Кабінету Міністрів України] / С. Лавренюк // Голос України. – 2009. – 18 лип. (№ 132). – С. 2.
100. Малий герб України // Політика і час. – 1992. – № 4. – С. 8-9.
101. Манько М. Запоріжці пишуть... великий герб України : [проект] / М. Манько // Голос України. – 2010. – 2 лютого (№ 17). – С. 2.
102. Манько М. Символ віри і надії: 19 лютого 1992 р. Верховна Рада ухвалила постанову "Про Державний Герб України" // Голос України. – 2007. – 20 лютого. – С. 1-2.
103. Мойсеєнко В. Символи, що можуть об'єднати: яким має бути український герб? / В. Мойсеєнко // Урядовий кур'єр. – 2010. – 21 серпня (№ 155). – С. 6.
104. Музиченко Я. Знак якості держави : 20 років тому Верховна Рада затвердила тризуб – геральдичний знак руських князів – як Державний герб України / Я. Музиченко // Україна молода. – 2012. – 17-18 лютого (№ 26). – С. 5.
105. Панчишин В. Державний символ України : [історія Державного герба України] / В. Панчишин // Флот України. – 2011. – 19 лютого (№ 14). – С. 4.
106. Про ескіз Великого Державного Герба України // Юридический вестник. – 1997. – № 3. – С. 65.
107. Пругло С. Василь Кричевський: автор дизайну герба України «Тризуб» / С. Пругло // Українське слово. – 2012. – 25 груд.-1 січ. (№ 52). – С. 12.
108. Редько В. Який державний герб потрібен Україні / В. Редько // Дзеркало тижня. – 2010. – 15-21 травня (№ 18). – С. 15.
109. Розумний В. Альтернативна концепція Великого Державного Герба України / В. Розумний // Чумацький шлях. – 2007. – № 4. – С. 24-25.
110. Савчук Ю. К. Великий Державний Герб України / Ю. К. Савчук // Енциклопедія історії України : в 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) [та ін.]. – К., 2003. – Т. 1 : А-В. – С. 466.
111. Савчук Ю. К. Малий Герб України / Ю. К. Савчук // Енциклопедія історії України : в 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) [та ін.]. – К., 2009. – Т. 6 : Ла-Ми. – С. 470-471.

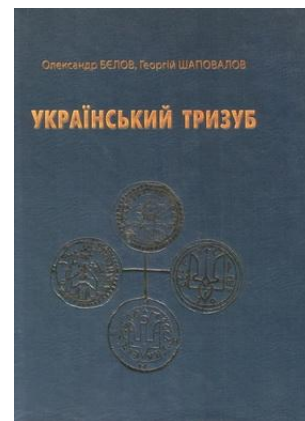

112. Семків В. Невеликий герб: цими днями виповнюється 15 років Державному гербові України – Тризубові. Але Великий герб не затверджено й досі... // Україна молода. – 2007. – 21 лютого (№ 33). – С. 5.
113. Сергійчук В. І. Герби / В. І. Сергійчук // Національна символіка України / В. І. Сергійчук. – К. : Веселка, 1992. – С. 5-30.
114. Скобельський В. Великий майстер Малого Герба: до 140-річчя від дня народження Василя Кричевського / В. Скобельський // Голос України. – 2013. – 16 січня (№ 9). – С. 14.
115. Снігур О. "Я його зліпила...": проект Великого Державного Герба України, презентований Прем'єром, геральдисти називають катастрофою / О. Снігур // Україна молода. – 2009. – 25 липня (№ 134). – С. 5.
116. Сокульський А. Л. Герб УРСР / А. Л. Сокульський // Національна символіка України / А. Л. Сокульський. – Запоріжжя, 1993. – С. 65-68.
117. Стадніченко І. У Великого герба України велике минуле й сумні думи / І. Стадніченко // Україна молода. – 1996. – 30 жовтня. – С. 8.
118. Схвалено ескіз Великого Державного Герба України // Культура і життя. – 1997. – 25 червня. – С. 1.
119. Тетеріна О. Герб завис : долю Великого Державного Герба парламентарії не можуть вирішити вже протягом десяти років / О. Тетеріна // Україна молода. – 2002. – № 24. – С. 4.
120. Толочко П. Великий державний герб України. / П. Толочко // Київська старовина. – 2000. – № 5. – С. 26-28.
121. Толочко П. Малий герб України / П. Толочко // Голос України. – 1992. – 11 березня.
122. Томак М. Герби не вигадують. Їх – успадковують : [проблема ухвалення Верховною Радою Великого Державного Герба України] / М. Томак // День. – 2009. – 21 липня (№ 124). – С. 2.
123. Трембіцький Б. Український національний та державний герб / Б. Трембіцький // Золоті роковини : До 50-річчя Великої української національної революції та відновлення української державності: 1917-1967 : календар-альманах Українського Народного Союзу на 1967 рік. – Джерзі Ситі, 1967. – С. 168-174.
124. У пошуках герба України // Українська газета. – 1997. – 24 липня. – С. 5.
125. Царенко М. Великий Державний Герб: бути чи не бути? / М. Царенко // Голос України. – 2016. – 25 червня (№ 117). – С. 23.
126. Цуркін В. До питання про символіку Герба України / В. Цуркін // Дзеркало тижня. – 2012. – 7-13 квітня (№ 13). – С. 15.
127. Шевчук Ю. Великий Державний герб України буде створено на символіці : [законопроект "Про Великий Державний Герб України", підготовлений народними депутатами Оксаною Білозір, Ганною Герман та Катериною Ващук] / Ю. Шевчук // Голос України. – 2009. – 19 вересня (№ 176). – С. 3.
128. Шестаков А. Як виглядає безсмертя: тризуб, повернувшись через століття, став «малим гербом» України. Як нам дорости до Великого Герба? // Україна молода. – 2007. – 23 серпня (№ 153). – С. 9.
129. Юрченко В. Запозичені символи ведуть у запозичений світ : [Державний герб України] / В. Юрченко // Свобода. – 2000. – № 12. – С. 14.

130. Який державний герб потрібен Україні // Наука і суспільство. – 2010. – № 7-8. – С. 6-8.

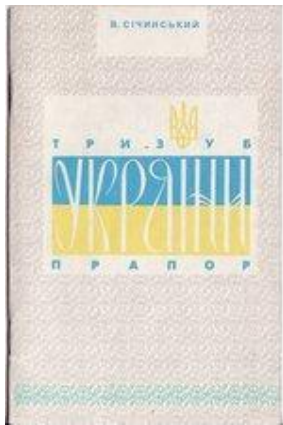
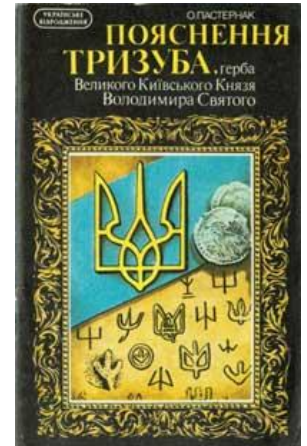
Тризуб – символ України на всі часи

131. Багнюк А. Тризуб / А. Багнюк // Символи українства : худож.-інформ. довідник : навч. посіб. для студ. ВНЗ / А. Л. Багнюк. – Тернопіль, 2008. – С. 586-587.
132. Белов О. Таємниця українського тризуба розкрита / О. Белов, Г. Шаповалов // Запорізька правда. – 2007. – 25 грудня (№ 195). – С. 4.
133. Белов О. Ф. До питання про час виникнення символу "хрест-якір" / О. Ф. Белов, Г. І. Шаповал // Музейний вісник : наук.-теорет. щорічник / відп. ред. Г. Шаповалов. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 7. – С. 55-58. – Бібліогр. : с. 57.
134. Белов О. Ф. Праця О. Пастернака “Пояснення тризуба, герба великого Київського князя Володимира Святого” як приклад спроби відгадування значення тризуба [Електронний ресурс] / О. Ф. Белов, Г. І. Шаповалов // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету / редкол.: Ф. Г. Турченко (голова). – Запоріжжя, 2010. – Вип. 28. – С. 451-454. – Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/historySciWorks/28/28/belov.pdf>. – Назва з екрану.
135. Белов О. Ф. Символ хрест-якір (тризуб) у геральдиці доби козацтва [Електронний ресурс] / О. Ф. Белов, Г. І. Шаповалов // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету / редкол.: Ф. Г. Турченко (голова). – Запоріжжя, 2009. – Вип. 26 : Військо Запорозьке як символ свободи і незалежності : матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Запоріжжя, 16-17 жовтня 2009 р.). – С. 70-72. – Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/historySciWorks/26/26/belov.pdf>. – Бібліогр.: с. 72. – Назва з екрану.
136. Белов О. Ф. Український тризуб : історія дослідження та історичний реконструкт : монографія / О. Ф. Белов, Г. І. Шаповалов. – Запоріжжя : Дике Поле, 2008. – 264 с.
137. Белов О. Ф. Чому князь Володимир карбував на монетах символ "хрест-якір"? / О. Ф. Белов, Г. І. Шаповалов // Музейний вісник : наук.-теорет. щорічник / відп. ред. Г. Шаповалов. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 7. – С. 62-63. – Бібліогр. : с. 63.
138. Бойко А. Казахстанський поет Олжас Сулейманов розгадав таємницю тризуба / А. Бойко // Голос України. – 2009. – 9 квітня (№ 64). – С. 6.
139. Бойко О. Д. Походження і суть національного символу – тризуба / О. Д. Бойко // Історія України : навч. посіб. рек. МОНУ / О. Д. Бойко. – К., 2010. – С. 84-87. – (Альма-матер).
140. Вовканич С. Семіотика і семантика тризуба: інформаційна візія / С. Вовканич // Вісник Національної академії наук України. – 2006. – № 8. – С. 59-65.
141. Вовканич С. Семіотика тризуба / С. Вовканич // Дзвін. – 2005. – № 12. – С. 117-123.

142. Вовканич С. Семіотика Тризуба у світоглядному контексті / С. Вовканич // Світогляд. – 2008. – № 3 (11). – С. 2-9.
143. Гарбарук В. Тризуб – духовна колыска України / В. Гарбарук, М. Косінов // Молодь України. – 2004. – № 15. – С. 2.
144. Гломозда К. Ю. Тризуб / К. Ю. Гломозда // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) [та ін.]. – К., 2013. – Т. 10 : Т–Я. – С. 150-151.
145. Граб С. Що символізує тризуб? / С. Граб // Історія України. – 1999. – № 21. – С. 8.
146. Губарев В. К. Тризуб – малий герб України / В. К. Губарев // Історія України : універс. ілюстр. довідник / В. К. Губарев. – Донецьк, 2008. – С. 22-23.
147. Диба Ю. Святослав використовував двозубець, Володимир додав до нього один вертикальний елемент – і вийшов тризуб / Ю. Диба // Країна. – 2015. – № 27. – С. 47-50.
148. Ерченко В. Откуда есть пошел украинский тризуб : [презентация уникального труда "Український тризуб : історія дослідження та історичний реконструкт"] / В. Ерченко, Г. Соловійова, А. Чуприна // МИГ. – 2008. – 16 октября (№ 42). – С. 14.
149. Железный А. Происхождение знака трезубца с точки зрения тюрколога / А. Железный // 2000. – 2006. – 12-18 мая (№ 19). – С. С4-С5.
150. Запорожские исследователи герба потрясли Киев // Запорозька Січ. – 2011. – 9 червня (№ 110-112). – С. 13.
151. Зворигіна Н. Тризуб – символ України на всі часи : запорізькі історики обґрунтували духовний зміст Герба України / Н. Зворигіна // Урядовий кур'єр. – 2011. – 19 травня (№ 89). – С. 6.
152. Іванова Г. Іменини тризуба / Г. Іванова // Демократична Україна. – 2007. – 17 лютого (№ 32). – С. 6.
153. Кобиліук В. Звідки ж походять назви «Русь-Україна» і «тризуб»? / В. Кобиліук // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 6-9.
154. Коваленко А. А. Тайна трезубца / А. А. Коваленко. – Днепропетровск, 2004. – 674 с. – (Vita Incognita).
155. Котова Н. О. Українська національна символіка : тризуб / Н. О. Котова // Історія України : навч. посіб. / Н. О. Котова. – Харків, 2005. – С. 349-354.
156. Литвинова Е. Запорожский ученый: трезубец на украинском гербе связан с казнью Папы Римского / Е. Литвинова // Суббота плюс. – 2011. – 5-12 мая (№ 18). – С. 20.
157. Московцева В. Таємниця чудотворного хреста-якоря : чим хрестив Русь князь Володимир / В. Московцева // Запорізька правда. – 2011. – 30 квітня (№ 64). – С. 4.
158. Нагребецька І. Сакральність тризуба: побачила світ унікальна книжка "Україна. Герби та прапори", в якій зібрано понад 1200 зображень символів / І. Нагребецька // Урядовий кур'єр. – 2011. – 19 лютого (№ 32). – С. 14.
159. Наші символи : [тризуб] // Суббота плюс. – 2003. – № 27. – С. 12.
160. Олейник С. Трезубец имеет право на жизнь! : директор краеведческого музея Григорий Шаповалов стремится восстановить историческую правду о Государственном гербе / С. Олейник // Индустриальное Запорожье. – 2011. – 30 апреля (№ 63). – С. 1, 2.

161. Пастернак О. Пояснення тризуба, герба великого Київського князя Володимира Святого / О. Пастернак. – К. : Веселка, 1991. – 47 с.
162. Платниш В. Тризуб (тридент) / В. Платниш // Довідник з історії України (А-Я) : посібник для серед. загальноосвіт. навч. закл. / ред. І. Підкова. – К., 2001. – С. 875-876.
163. Сапрыков В. «Тризуб – герб України» / В. Сапрыков // Наука и жизнь. – 1994. – № 5. – С. 32-36.
164. Сергійчук В. І. Тризуб / В. І. Сергійчук // Національна символіка України / В. І. Сергійчук. – К. : Веселка, 1992. – С. 6-11.
165. Ситник А. А. Тризуб / А. А. Ситник // Юридична енциклопедія : в 6 т. / голова редкол. Ю. С. Шемшученко. – К., 2004. – Т. 6 : Т-Я. – С. 136-137.
166. Ситник А. А. Тризуб / А. А. Ситник // Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенко. – К., 2004. – С. 667-668.

167. Січинський В. Тризуб і прапор України / В. Січинський. – Львів : Місіонер, 1995. – 62 с.
168. Сокульський А. Л. Триденс (тризуб) Володимира Святославича / А. Л. Сокульський // Національна символіка України / А. Л. Сокульський. – Запоріжжя, 1993. – С. 36-46.
169. Сокульський А. Л. Тризуб Володимира як геральдичний знак / А. Л. Сокульський // Національна символіка України / А. Л. Сокульський. – Запоріжжя, 1993. – С. 46-56.
170. Сокульський А. Л. Український національний герб-тризуб / А. Л. Сокульський // Національна символіка України / А. Л. Сокульський. – Запоріжжя, 1993. – С. 61-65.
171. Супруненко В. С трезубцем по життю : [из истории символа] / В. Супруненко // МИГ. – 2013. – 29 августа (№ 35). – С. 48.
172. Тризуб // Ілюстрована енциклопедія історії України : в 3 т. / авт. тексту О. Кучерук. – К., 2004. – Том 1 : (Від найдавнішого часу до кінця 18 ст.). – С. 189.
173. Тризуб і руни : [в українській символіці] / підгот. Олександр і Дарина Машукови // Человек. – 2014. – 31 августа (№ 1). – С. 6.
174. Уся правда про український тризуб: непересічною подією книжкового форуму "Хортицькі джерела" стала презентація книги Олександра Белова та Георгія Шаповалова "Український тризуб : історія дослідження та історичний реконструкт" // Запорізька правда. – 2008. – 11 жовтня (№ 152). – С. 1.
175. Чорна С. На своєму гербі князь Володимир карбував тризуб / С. Чорна // Голос України. – 2015. – 15 липня (№ 125). – С. 14.
176. Чорна С. Під знаком тризуба... якому 45 тисячоліть : [тризуб як духовна зброя і щит нашої нації] / С. Чорна // Голос України. – 2015. – 22 серпня (№ 155). – С. 12.
177. Шаповалов Г. Походження українського тризуба, або як поєдналися якір і хрест / Г. Шаповалов. – Запоріжжя, 1992. – 19 с.
178. Шаповалов Г. Тризуб сягає сивої-пресивої давнини / Г. Шаповалов ; спілк. А. Бабій // Запорозька Січ. – 2012. – 18 лютого (№ 32). – С. 7.
179. Шумило С. Тризуб з хрестом як символ України / С. Шумило // Наша віра. – 2004. – № 8-9. – С. 4.

180. Яхно О. Як і коли виник тризуб? : науковці запропонували ще одну версію / О. Яхно // День. – 2011. – 10-11 червня (№ 100-101). – С. 6.
181. Яценко Б. Загадки тризуба / Б. Яценко // Визвольний шлях. – 1996. – Кн. 4. – С. 476-479.
182. Яценко Б. Походження тризуба / Б. Яценко // Українське слово. – 1996. – 3 жовтня. – С. 12.

Інтернет ресурси

183. 20 років тому Рада затвердила тризуб як Державний герб України [Електронний ресурс] / Рідна країна : світоглядний портал. – Режим доступу: <http://ridna.ua/2012/02/20-rokiv-tomu-rada-zatverdyla-tryzub-yak-derzhavnyj-herb-ukrajiny/>. – Назва з екрану.
184. Бабак І. Історичне значення тризуба як символу України [Електронний ресурс] / І. Бабак // Етнічна історія народів Європи. – 2008. – Вип. 27. – С. 127–129. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2008_27_22. – Назва з екрану.
185. Вовканич С. Чи діждеться Україна свого Великого Державного Герба? [Електронний ресурс] / С. Вовканич. – Режим доступу: <http://www.vox.com.ua/data/publ/2007/11/11/chy-dizhdetsya-ukraina-svogo-velykogo-derzhavnogo-gerba.html>. – Назва з екрану.
186. Гай-Нижник П. П. З історії створення Державного Герба та Печатки Української Держави Павла Скоропадського [Електронний ресурс] / П. П. Гай-Нижник // Архіви України. – 2001. – № 6(248). – С. 104-108. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2001_6\(248\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2001_6(248)_13). – Назва з екрану.
187. Гречило А. Тризуб став гербом України 22 березня 1918-го [Електронний ресурс] / А. Гречило. – Режим доступу: <http://ukremigrantpt.pp.net.ua/publ/1-1-0-56>. – Назва з екрану.
188. Гунчевська Ж. Тризуб: заковане повідомлення від наших предків [Електронний ресурс] / Ж. Гунчевська. – Режим доступу: <http://www.uamodna.com/articles/tryzub-zakodovane-providomlennya-vid-nashyh-predkiv/>. – Назва з екрану.
189. Державний герб та тризуб України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://miykray.at.ua/index/derzhavnij_gerb_ta_trizub_ukrajini/0-28. – Назва з екрану.
190. Державний Герб України [Електронний ресурс] : [архівні документи з питання створення Державного Герба України] / Український інститут національної пам'яті. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/publication/derzhavni-gerb-ukraini>. – Назва з екрану.
191. Державний Герб України [Електронний ресурс] : [історія використання тризуба як герба України]. – Режим доступу: http://svit-ua.at.ua/index/gerb_ukrajini/0-4. – Назва з екрану.
192. Державний герб України. Сакральний символ давніх аріїв [Електронний ресурс] / Всеукраїнська незалежна суспільно-громадська газета «Козацький край». – Режим

- доступу: <http://cossackland.org.ua/2012/08/11/derzhavnyj-herb-ukrajiny-sakralnyj-symvol-davnih-arjiv/>. – Назва з екрану.
193. З історії геральдики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patent.net.ua/symbol/history/ua.html>. – Назва з екрану.
194. Загадка Трезубця. В пошуках істини [Електронний ресурс] / Телеканал СТБ. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Q93ZUzdspeM>. – Назва з екрану.
195. Зінченко О. М. Семантика Володимирового тризубця: дискусії без кінця [Електронний ресурс] / О. М. Зінченко // Збірник наукових праць [Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди]. Серія : "Історія та географія". – 2010. – Вип. 39. – С. 218-223. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ist_2010_39_55. – Назва з екрану.
196. Історія герба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ridna-ukraina.com.ua/istoriyagerba/>. – Назва з екрану.
197. Каганець І. Розгадано таємний сенс герба Української держави [Електронний ресурс] / І. Каганець. – Режим доступу: <https://www.ar25.org/article/rozhadano-tayemnyu-sens-gerba-ukrayinskoji-derzhavy.html>. – Назва з екрану.
198. Кобиляцька В. Яким бути Великому Гербу України? Дискусії досі тривають... [Електронний ресурс] / В. Кобиляцька. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/281901/>. – Назва з екрану.
199. Коваленко О. До питання про державний символ незалежної України [Електронний ресурс] : [історія тризуба] / О. Коваленко, Л. Щербань – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/4/07.pdf>. – Назва з екрану.
200. Кукса В. В. Державний герб України / В. В. Кукса [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kpi.ua/emblem>. – Назва з екрану.
201. Кулешов С. До історії українського герба "Тризуб" [Електронний ресурс] / С. Кулешов // Студії з архівної справи та документознавства. – 2003. – Т. 9. – С. 48-49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sasd_2003_9_12. – Назва з екрану.
202. Луб'янов І. Великий Герб – дискусії тривають? [Електронний ресурс] / І. Луб'янов. – Режим доступу: http://sd.net.ua/2009/08/31/velikijj_gerb__diskus_trivajut.html. – Назва з екрану.
203. Національна, державна та військова символіка України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://narodna.pravda.com.ua/history/4a40112b01ef0/>. – Назва з екрану.
204. Рзаєва Н. С. Походження герба як національного символу українського народу [Електронний ресурс] / Н. С. Рзаєва // Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Філософія, культурологія, соціологія. – 2014. – Вип. 7. – С. 126-130. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2014_7_20. – Назва з екрану.
205. Сокульський А. Л. Тризуб – княжий ключ Рюриковичів і герб Київської Русі: виникнення, еволюція, значення [Електронний ресурс] / А. Л. Сокульський // Сіверщина в історії України. – 2015. – Вип. 8. – С. 99-101. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sviu_2015_8_20. – Назва з екрану.
206. Супруненко А. Великий державний герб України [Електронний ресурс] / А. Супруненко. – Режим доступу: http://www.svoy-style.com.ua/article_000.php. – Назва з екрану.

207. Тищенко А. О. Всеукраїнський конкурс на створення кращого проекту Державного герба України (1991 р.) [Електронний ресурс] / А. О. Тищенко // Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 8. – С. 191-198. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_8_26. – Назва з екрану.
208. Українська геральдика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heraldry.com.ua/index.php3?lang=U&context=info&id=1>. – Назва з екрану.
209. Що означає герб України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/shho-oznachaye-gerb-ukrayini/>. – Назва з екрану.

Зміст

Законодавчі матеріали.....	2
Священні символи української державності.....	2
Державний Герб – знак соборності України.....	6
Тризуб – символ України на всі часи.....	10
Інтернет ресурси... ..	13